

Na dawnych terytoriach Cesarstwa Zachodniego, które upadło w 476 r., na przełomie V i VI w. powstały barbarzyńskie państwa (założone przez germańskie plemiona), np. Ostrogotów w Italii, Wizygotów w Hiszpanii (na Płw. Iberyjskim), Franków w Galii i Wandalów w Afryce Północnej. W stosunku do dawnej ludności rzymskiej Germanie stanowili w nich mniejszość. W germańskich królestwach często dochodziło do wewnętrznych konfliktów, dlatego były one słabe (wykorzystał to m.in. cesarz Justynian Wielki i podbił niektóre z nich).

CESARSTWO BIZANTYJSKIE

Bizancjum wyrosło z kolonii, założonej przez Greków w VII w. p.n.e. W IV w. zmieniło nazwę na Konstantynopol (na cześć cesarza Konstantyna Wielkiego). Powstanie Cesarstwa Wschodniorzymskiego (Cesarstwa Bizantyjskiego) wyznacza się na 395 r., kiedy to Teodozjusz I Wielki podzielił Cesarstwo Rzymskie na dwie części – Cesarstwo Zachodniorzymskie oraz Cesarstwo Wschodniorzymskie.

Po upadku Cesarstwa Zachodniego (476 r.) z najazdami barbarzyńców borykało się również Cesarstwo Wschodniorzymskie ze stolicą w Konstantynopolu, które jednak zdołało się z nimi uporać (rozbudowano armię i flotę, z armii usunięto niepewnych żołnierzy germańskich i zastąpiono ich chłopami, wokół Konstantynopola zbudowano potężne mury obronne, buntowano germańskie plemiona przeciwko sobie, sprawnie ściągane podatki służyły przekupstwu i opłacaniu armii). Obroniło się również przed odrodzoną Persją.

Wschodniorzymscy cesarze uważali się za jedynych kontynuatorów Cesarstwa Rzymskiego. Twierdzili, że istnieje ono nadal, ale bez zachodnich prowincji. Mieszkańcy Bizancjum nazywali siebie Rzymianami, zaś swoją stolicę – Nowym Rzymem.

Konstantynopol czerpał ogromne zyski z handlu, ponieważ był usytuowany między Europą i Azją, a także przy morskim szlaku, łączącym Morze Czarne ze Śródziemnym. Językiem urzędowym przez długi czas była łacina, pomimo iż ludność mówiła przede wszystkim po grecku. Greka wyparła język łaciński z oficjalnego użycia dopiero po pewnym czasie. Przyczyniło się to do odrębności kulturowej Cesarstwa Bizantyjskiego. Jego mieszkańcy uważali, że Bóg otacza cesarza szczególną opieką. Przez wiele stuleci **bizantyjscy cesarze uznawali się za przywódców całego świata chrześcijańskiego**. Justynian I Wielki wprowadził rozbudowany ceremoniał dworski oraz czołobitność.

PODBOJE

Cesarz Justynian I Wielki (VI w.) bliski był odtworzenia Cesarstwa Rzymskiego, obejmującego cały basen Morza Śródziemnego. Bizancjum odzyskało część dawnych ziem Cesarstwa Zachodniorzymskiego: państwo Wandalów w Afryce Północnej, część państwa Wizygotów w południowej Hiszpanii i państwo Ostrogotów w Italii.

REFORMY JUSTYNIANA I WIELKIEGO

Justynian, oprócz podbojów terytorialnych, przeprowadził również reformy wewnętrzne, np. skodyfikował prawo rzymskie (Kodeks Justyniana) i położył nacisk na kształcenie nowych prawników, aby pomagali w sprawnym rządzeniu państwem. Cesarz pragnął raz na zawsze skończyć z religią politeistyczną, dlatego nakazał zamknąć słynną Akademię Ateńską, przypominającą dawną religię. Uważał, że jedność religijna (wyznanie religii chrześcijańskiej) wzmocni państwo.

Po śmierci Justyniana I państwo załamało się – odpadła Italia (zdobyli ją germańscy Longobardowie), pojawiło się zagrożenie ze strony Słowian i Persów. W VII w. bizantyjskie prowincje zaatakowali Arabowie. **Cesarstwo Wschodnie straciło dużą część terytorium (około 2/3), ale nadal istniało.** Nieustannie było narażone na ataki, ponieważ stanowiło rodzaj zapory Europy z powodu swojego położenia – stykało się z różnymi cywilizacjami.

Kres tego państwa nastąpił w 1453 r., kiedy to Turcy osmańscy zdobyli stolicę Cesarstwa Bizantyjskiego - Konstantynopol (odtąd miasto nazywano Stambułem lub Istambułem). Ostateczny cios zadał wówczas cesarstwu sułtan Mehmed II. W walkach ulicznych zginął Konstantyn XI – ostatni bizantyjski cesarz.

sultan – tytuł muzułmańskiego władcy

OSIĄGNIĘCIA KULTURY BIZANTYJSKIEJ

a/ Kodyfikacja prawa (powstał *Kodeks Justyniana* - zebrano w nim i uporządkowano dawne prawo rzymskie).

b/ Rozwój architektury (budownictwo łączyło elementy greckie, rzymskie i wschodnie; charakterystyczne budowle z kopułami oraz kolumnami stawiano na planie krzyża greckiego, czyli równoramiennego).

Zabytki: Kościół Mądrości Bożej (Hagia Sophia) w Konstantynopolu – po zdobyciu miasta Turcy przekształcili kościół w meczet.

c/ Rozwój sztuki - podporządkowano ją religii oraz władzy (ikony, mozaiki, freski); styl bizantyjski powstał z połączenia wzorców greckich, rzymskich i wschodnich.

d/ Rozwój literatury (np. literatury historycznej – kronikarz, Prokopiusz z Cezarei, opisał w *Historii wojen* panowanie Justyniana Wielkiego).

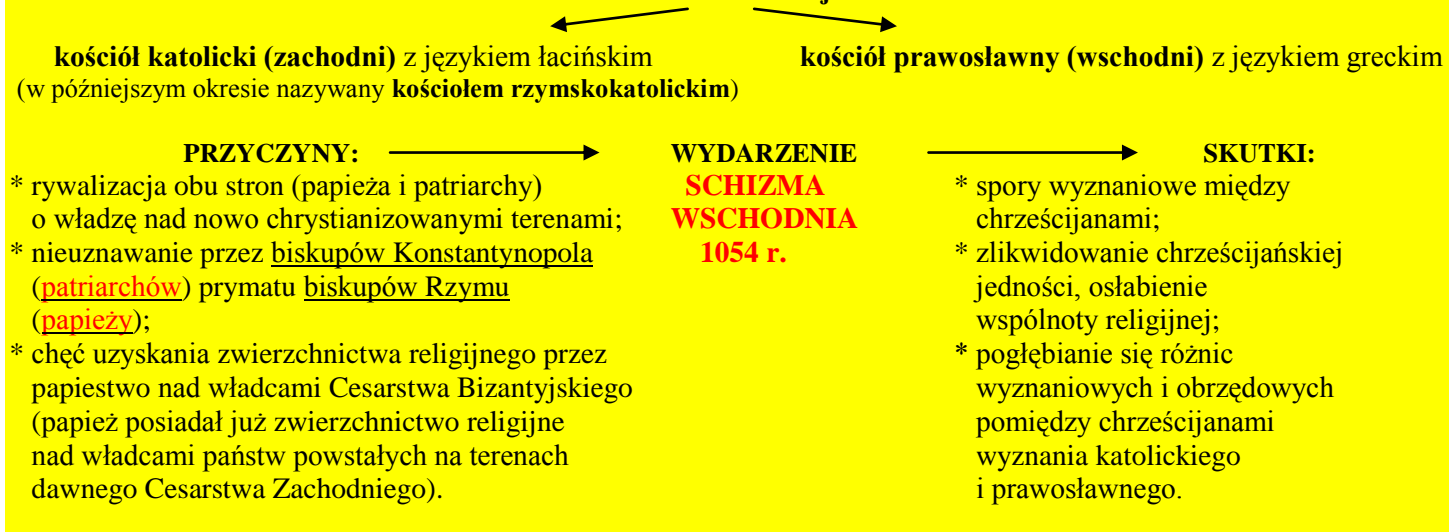
e/ **Rozwój techniki** (stosowanie w walkach morskich nowego rodzaju broni - ognia greckiego; w skład mieszanki, wystrzelwanej z miotaczy ognia, wchodziła m.in. siarka i ropa naftowa).

SCHIZMA WSCHODNIA

Na terenach barbarzyńskich państw wzrosła pozycja Kościoła – a zwłaszcza autorytet **papieża** (biskupa Rzymu, zwierzchnika Kościoła rzymskiego), który decydował o sprawach kościelnych. Było tak, ponieważ **barbarzyńcy**, tworzący swoje państwa na gruzach Cesarstwa Zachodniorzymskiego, **stopniowo przyjmowali chrześcijaństwo**. W **Cesarstwie Wschodnim** największym autorytetem cieszył się **patriarcha** (biskup Konstantynopola, zwierzchnik Kościoła bizantyjskiego), jednak o większości spraw kościelnych decydował **bizantyjski cesarz**.

Bizantyjscy duchowni nie chcieli dopuścić do **prymatu** (zwierzchnictwa) papieża w świecie chrześcijańskim, co doprowadziło do **schizmy wschodniej w 1054 r.** Duchowni prawosławni nie uznali prymatu papieskiego.

Schizma wschodnia to **rozłam w chrześcijaństwie na:**

Kościół bizantyjski uważał się za jedyny kościół prawowierny (prawosławny), zaś kościół rzymski głosił, iż tylko on jest powszechny (katolicki).

ARABOWIE I ISLAM

W VII w. Arabowie, podzieleni na liczne plemiona, zamieszkiwali Półwysep Arabski (dużą jego część zajmują pustynie). Część z nich, nazywana **Beduinami** („ludźmi pustyni”), prowadziła koczowniczy tryb życia. Arabowie zajmowali się przede wszystkim pasterstwem i handlem, wyznawali politeizm.

Przez Płw. Arabski przebiegały szlaki handlowe między Wschodem i Zachodem oraz Północą i Południem. W miejscach bogatych w wodę oraz roślinność zatrzymywały się karawany - tam powstawały miasta, np. Mekka. Kontakty z wyznawcami religii monoteistycznych sprawiły, że **Mahomet**, kupiec pochodzący z Mekki, zaczął głosić wiarę w jednego Boga – Allacha (Allaha). Nową **religię monoteistyczną** nazwano **islamem**, co po arabsku oznacza „całkowite poddanie się woli Boga”. Jej **wyznawcy, muzułmanie**, nazywani są również **mahometanami**.

Mahomet uznał się za **proroka** (człowieka, przez którego Bóg objawił ludziom swą wolę) Allacha. Wierzył, że Bóg objawił mu swą **ostateczną wolę** za pośrednictwem archanioła Gabriela.

Jego nauki wzbudzały niechęć wśród mieszkańców Mekki, dlatego Mahomet w **622 r.** uciekł do Medyny, gdzie zdobył popularność. Wkrótce stworzył armię, która pomogła mu w opanowaniu Mekki. Jej mieszkańcom **Mahomet** narzucił islam. Został **władcą całej Arabii (podporządkował sobie wszystkie plemiona arabskie)** i wprowadził **rządy teokratyczne** – zbudował państwo wyznaniowe.

Teokracja (rządy teokratyczne) to ustrój, w którym władzę w imieniu Boga sprawują kapłani, duchowni.

Ucieczka Mahometa z Mekki do Medyny wyznacza **powstanie islamu** oraz początek ery muzułmańskiej (622 r. jest pierwszym rokiem muzułmańskiego kalendarza).

Mahomet – twórca islamu – jest najważniejszym prorokiem, ale jednocześnie ostatnim. W islamie za proroka uważa się również Abrahama, Mojżesza, Jezusa i innych, ponieważ – zgodnie z wierzeniami muzułmanów - najpierw Bóg objawił swą wolę wyznawcom judaizmu, następnie chrześcijanom, na końcu zaś muzułmanom (wola objawiona Mahometowi jest

ostateczną wolą Boga). Dopiero kilkanaście lat po śmierci Mahometa jego nauki zostały spisane w świętej księdze zwanej **Koranem**.

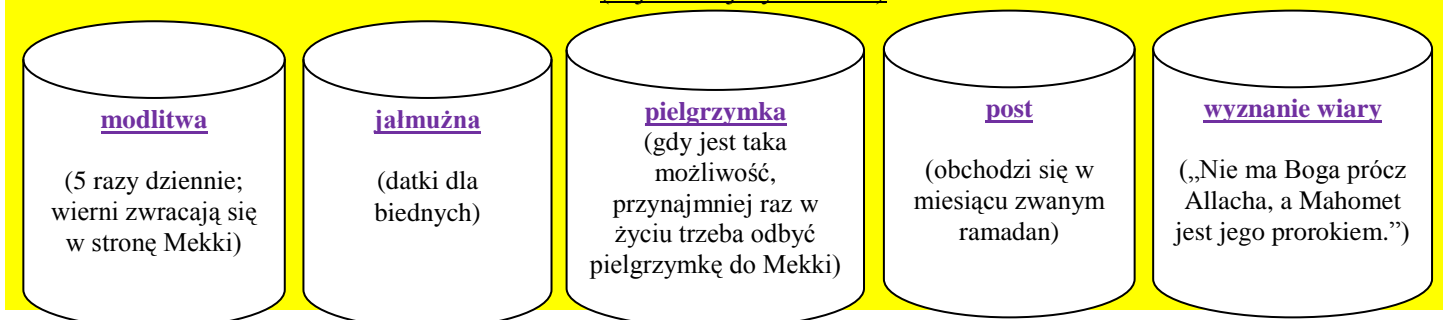
Meczet to dom modlitwy muzułmanów. Najważniejszą islamską **świątynią** jest Kaaba w Mekce. W jej ścianę wmurowano Czarny Kamień (według wierzeń muzułmanów kamień ów podarował Abrahamowi archanioł Gabriel).

W islamie nie można malować i rzeźbić Boga, ludzi oraz zwierząt w miejscach kultu, dlatego charakterystycznym elementem sztuki są arabeski (motywy geometryczne lub roślinne). To one przyczyniły się do powstania pięknego pisma arabskiego.

ZASADY ISLAMU

Aby osiągnąć raj, muzułmanin musi żyć zgodnie z pięcioma zasadami (filarami).

5 filarów (najważniejszych zasad) islamu:

SYMBOLE ISLAMU:

- **szahada** – wyznanie wiary napisane czarnymi literami na białym tle lub odwrotnie;
- **półksiężyc** (w rzeczywistości to znak kalifatu).

PODBOJE

Dzieło **Mahometa** kontynuowali jego **następcy – kalifowie**, którzy pełnili władzę religijną, polityczną i wojskową w rządzonych przez siebie państwach, czyli **kalifatach**. W celu sprawnego zarządzania państwem przekazywali władzę na podbitych terenach namiestnikom, zwanym **emirami**. Ziemie im podporządkowane nazywano **emiratami** (prowincjami państwa arabskiego). **Stopniowo emirowie przestawali uznawać zwierzchnictwo kalifów i zwiększali niezależność emiratów, co przyczyniło się do słabości arabskiego państwa i jego upadku.**

Islam rozprzestrzenił się dzięki **świętej wojnie**, zaliczanej do dżihadu (dżihad to zmaganie się, wysiłek podejmowany w słusznej sprawie), którą **muzułmanie prowadzili z niewiernymi**. Mahometanie wierzyli, iż śmierć za islam zapewnia raj.

Między VII i IX w. stworzyli imperium arabskie, rozciągające się **od Indii i Chin po Płw. Iberyjski** (podbili Persję, bizantyjskie tereny w Afryce Północnej i w Azji Zachodniej oraz obszar dzisiejszej Hiszpanii i Portugalii). **Nie prowadzili wojen niszczycielskich, lecz zdobywcze**, a wobec podbitej ludności byli tolerancyjni. Szanowali zwłaszcza wyznawców judaizmu i chrześcijaństwa, ponieważ uważali ich za swych duchowych poprzedników. Dla muzułmanów istotne było również to, iż ludność obu wymienionych wyznań miała swą świętą księgę (w judaizmie to Biblia hebrajska czyli ST, zaś w chrześcijaństwie to Biblia chrześcijańska czyli ST i NT), podobnie jak oni (mahometanie mają **Koran**). Arabowie **nakładali na „niewiernych” (podbity ludność, która nie przeszła na islam) specjalny podatek zwany haraczem** – był on jednak niższy od podatków płaconych wcześniejszym władzom. **Ekspansję Arabów w Europie powstrzymał Karol Młot, dowódca Franków, w bitwie pod Poitiers w 732 r.**

Pod wpływem kontaktów z rozwiniętymi cywilizacjami Arabowie z koczowników przekształcili się w mieszkańców miast. Przejęli wiele wynalazków oraz umiejętności, udoskonalając je. Sprawna administracja, przejęta po poprzednich władzach, nie została zlikwidowana, lecz zaczęła pracować dla islamskiego państwa.

OSIĄGNIĘCIA ARABÓW

a/ Rozwój literatury (*Baśnie tysiąca i jednej nocy* – stąd pochodzą opowieści o Ali Babie i 40 rozbójnikach, Sindbadzie Żeglarzu i lampie Aladyna).

b/ Rozwój filozofii (sławni arabscy filozofowie: Awicenna, Awerroes).

c/ Rozwój historii (sławnym historykiem był Ibn Chaldun).

d/ Rozwój architektury (meczetory wraz z minaretami, czyli wieżami, z których islamscy duchowni wzywają wiernych na modlitwę; w budownictwie łączono wzory greckie i łacińskie ze wschodnimi).

e/ Rozwój matematyki (przejęli z Indii system dziesiętny i cyfry, zwane arabskimi; wynaleźli zero; dzięki nim rozwinęła się arytmetyka i algebra; słowa ‘algebra’, ‘cyfra’ i ‘zero’ pochodzą z języka arabskiego).

f/ Rozwój medycyny (rozwój chirurgii, stosowanie gipsu).

g/ **Rozwój geografii** (rozwój kartografii, czyli sztuki sporządzania dokładnych map, potrzebnych podczas wypraw handlowych).

h/ **Zakładanie bibliotek** (gromadzono w nich dzieła z całego świata).

Arabowie odegrali ogromną rolę w przekazywaniu dorobku kulturowego między Wschodem i Zachodem oraz Północą i Południem.

Upowszechnili w Europie i na innych terenach:

- dorobek starożytnych Greków w zakresie filozofii (Europejczycy poznali go dzięki tłumaczeniom filozoficznych dzieł na arabski);
- produkcję papieru, jedwabiu, tkanin bawełnianych;
- system dziesiętny oraz cyfry przejęte z Indii, nazwane później arabskimi;
- uprawę ryżu, trzciny cukrowej, daktyli i leczniczych ziół;
- umiejętność budowania systemów irygacyjnych (wprowadzili kanały podziemne) oraz kanalizacji;
- umiejętność wytwarzania lodów, przejętą z Chin;
- sztukę robienia makijażu i używanie pachnidła;
- sztukę wyrobu prochu strzelniczego, przejętą z Chin.

Arabowie rozwinęli produkcję: kosmetyków, lekarstw, broni i wyrobów ze szkła oraz porcelany.

WYPRAWY KRZYŻOWE (KRUCJATY)

Rozpad imperium arabskiego wykorzystali **Turcy seldżuczcy**, którzy w połowie XI w. podbili kalifat bagdadzki i inne arabskie państwa na Bliskim Wschodzie oraz zagrozili istnieniu Cesarstwa Bizantyjskiego, opanowując Azję Mniejszą. Ten azjatycki lud koczowniczy, który niedawno przyjął islam, był dużo mniej tolerancyjny od Arabów. Chrześcijanom utrudniał pielgrzymki do Ziemi Świętej w Jerozolimie.

W **1095 r.** na synodzie w Clermont papież Urban II wezwał chrześcijan do świętej wojny z muzułmanami. Zbrojne wyprawy krzyżowe chrześcijan przeciw muzułmanom, organizowane w celu odzyskania Ziemi Świętej, to **krucjaty**.

W celu zapewnienia bezpieczeństwa chrześcijanom (w tym pielgrzymom) na Bliskim Wschodzie tworzono **zakony rycerskie** (zakon templariuszy, joannitów i krzyżacki), które łączyły dwa średniowieczne ideały: mnicha i rycerza.

W 1099 r. chrześcijanie utworzyli na Bliskim Wschodzie **Królestwo Jerozolimskie**, które przetrwało do **1291 r.** Wtedy to Turcy zdobyli ostatnią twierdzę krzyżowców na Bliskim Wschodzie (Akke), co oznaczało, że krucjaty zakończyły się klęską chrześcijan.

KAROLINGOWIE

W V w. **germańscy** (barbarzyńscy) **Frankowie** podbili rzymską Galię. W **496 r. Chlodwig**, król Franków z dynastii Merowingów, przyjął chrzest, co zbliżyło germańskich najeźdźców z rzymskimi mieszkańcami Galii.

Królestwo Franków było **monarchią patrymonialną** (państwo było własnością władcy, natomiast jego mieszkańcy – poddanyimi monarchy). Za ostatnich władców z **dynastii Merowingów** władzę w ich imieniu sprawowali urzędnicy, zwani **majordomami**. Urząd ten przywłaszczył sobie ród Karolingów. Z niego wywodził się **Karol Młot**, który w **bitwie pod Poitiers w 732 r.** pokonał muzułmańską armię, co **zatrzymało arabską ekspansję w Europie Zachodniej**.

W **VII w.** syn Karola Młota, **Pepin Krótki**, zdetronizował (pozbawił tronu) władcę z dynastii Merowingów i sam koronował się na króla – **zapoczątkował w Państwie Franków dynastię Karolingów**.

Pepin Krótki, zwany też Małym, uzyskał na to zgodę papieża, który wkrótce poprosił nowego władcę o pomoc w pokonaniu barbarzyńskich Longobardów, zagrażających Rzymowi. Pepin pokonał ten germański lud, jednak nie zdołał całkowicie podbić ich państwa. Zdobył środkową część Półwyspu Apenińskiego (środkową Italię), którą przekazał papieżowi w bezpośrednie władanie. W taki oto sposób Pepin Mały przyczynił się do powstania **Państwa Kościelnego ze stolicą w Rzymie**. Istniało ono od 755 r. do 1870 r. Jego spadkobiercą jest dzisiaj Watykan (powstał w 1928 r.).

Karol Wielki

Królestwo Franków stało się imperium za panowania **Karola Wielkiego**, najwybitniejszego władcy z dynastii Karolingów (od jego imienia pochodzi słowo 'król'). W wyniku podbojów znacznie poszerzył on granice państwa.

PODBOJE

Wojska Karola Wielkiego ostatecznie pokonały Longobardów w Italii, podbiły germańskie plemiona Bawarów i Sasów, odebrały Arabom część ziem na Półwyspie Iberyjskim po rzekę Ebro oraz odparły najazdy wikingów.

Za jego rządów królestwo Franków stało się imperium, obejmującym tereny od Morza Północnego do Adriatyku, od rzeki Ebro w Hiszpanii do Łaby i Dunaju.

REFORMY KAROLA WIELKIEGO:

- powiększył armię;
- państwo podzielił na **okręgi administracyjne**:
  - hrabstwa (hrabiowie zbierali podatki, mieli władzę sądowniczą i wojskową),
  - marchie (margrabiowie mieli władzę taką jak hrabiowie, a dodatkowo bronili państwa); do tych okręgów Karol Wielki wysyłał **nadzorców**;
- zniósł urząd majordoma - jego kompetencje rozdzielił między nowych **urzędników**, których **mianował osobiście**;
- wprowadził **nową monetę** – srebrnego denara;
- **ujednolicił miary i wagi** w celu usprawnienia poboru danin i wymiany handlowej;
- blisko **współpracował z Kościołem** („sojusz tronu i ołtarza”);
- zakładał liczne **szkoły** dla poddanych (programem nauczania było „siedem sztuk wyzwolonych”);
- z jego inicjatywy **ustalono zasady średniowiecznej pisowni łacińskiej i ujednociono kształt liter w alfabecie**;
- dbał o **rozwój kultury i sztuki (renesans karoliński)**, dążył do **odrodzenia tradycji antycznej** (przepisywano różne dzieła starożytne).

Pod pojęciem **renesansu karolińskiego** rozumie się **okres rozwoju kultury, nauki i sztuki, przypadający przede wszystkim na rządy Karola Wielkiego, w którym dążono do odrodzenia kultury starożytnej**, powrotu do wzorców antycznych. Postęp we wspomnianych dziedzinach był możliwy dzięki podejmowaniu odpowiednich działań, np.:

- wprowadzenie egzaminów dla kandydatów do stanu duchownego w celu **podniesienia poziomu wykształcenia duchownych**;
- **zakładanie licznych szkół** przyklasztornych i przykatedralnych dla poddanych (utworzenie m.in. szkoły pałacowej w Akwizgranie dla dzieci dostojników);
- **ujednocenie kształtu liter** – pismo to było staranniejsze, bardziej czytelne i nazywamy je **minuskulą karolińską**, ponieważ po raz pierwszy wprowadzono małe litery (wielkie litery zostały zachowane);
- **przepisywanie ksiąg** przez zakonników w klasztorach (przepisywano nie tylko teksty religijne, ale także świeckie, np. dzieła starożytnych pisarzy);
- **powrót do łaciny klasycznej** - łacinę „oczyszczono” z „zaśmieceń”, pochodzących z języków germańskich;
- w **sztuce**, zwłaszcza w architekturze, **powrót do wzorców antycznych** (po okresie dominacji motywów chrześcijańskich).

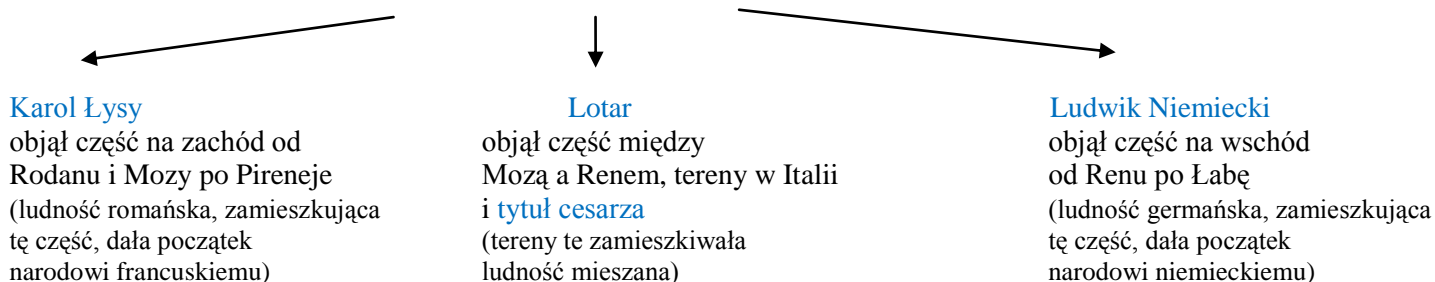
Karol Wielki pragnął odnowić (wskrzesić) Cesarstwo Rzymskie. W 800 r. papież koronował go na cesarza rzymskiego. Oznaczało to, iż papież uznał go za kontynuatora tradycji Cesarstwa Rzymskiego, obrońcę Kościoła i papieża oraz za najważniejszego władcę w chrześcijańskiej Europie.

Tytuł cesarski Karola Wielkiego początkowo nie był uznawany w Cesarstwie Bizantyjskim, gdzie panowało przekonanie, że tylko bizantyjski władca ma do niego prawo.

Po jego śmierci odnowione Cesarstwo na Zachodzie rozpadło się, ale przetrwała idea politycznej jedności chrześcijańskiej Europy Zachodniej.

Cesarstwo Karola Wielkiego nazywane jest **Cesarstwem w Europie Zachodniej**. Europa Zachodnia jest pojęciem geograficznym, politycznym i kulturowym. Proces przyjmowania chrześcijaństwa przez kolejnych władców nie był aktem jednorazowym, lecz trwał dość długo. Z tego powodu w średniowieczu zasięg Europy Zachodniej ulegał ciągłym zmianom (do Zachodu zaliczało się kraje objęte zwierzchnictwem kościelnym Rzymu).

Syn Karola Wielkiego, Ludwik Pobożny, nie utrzymał jedności państwa. W wyniku **traktatu w Verdun w 843 r.** państwo podzielono pomiędzy 3 wnuków Karola Wielkiego:

FEUDALIZM

Traktat w Verdun nie zahamował rozpadu karolińskiego cesarstwa. Tytuł cesarski zanikł, natomiast królowie utracili pełnię władzy nad prowincjami, które przekształciły się w księstwa (namiestnicy prowincji stali się książętami).

W okresie od X do XI w. nadal postępowała **decentralizacja władzy państwowej** (nie było jednej, silnej, centralnej władzy; spoczywała ona w rękach wielu osób). Dawne państwo Karola Wielkiego przekształciło się w luźny związek właścicieli ziemskich, zwanych seniorami. Taki stan nazywamy **rozdrobnieniem feudalnym** (łac. feudum - ziemia).

Wielu możnowładców uzyskało tytuł **seniora**, czyli pana, posiadającego zwierzchnią władzę nad ludźmi i ziemią. Otrzymywali oni od władcy **immunitety**:

- **immunitet ekonomiczny** (zwolnienie z podatków płaconych na rzecz państwa);
- **immunitet sądowniczy** (zwolnienie z jurysdykcji państwowej, czyli wyłączenie spod władzy sądowej państwa).

Władza możnowładców stawała się coraz silniejsza – pobierane podatki zatrzymywali sobie i samodzielnie sądzili swoich poddanych. Ta niewielka grupa ludzi, zgromadziła ogromne majątki ziemskie, dlatego dominowała nad pozostałą częścią społeczeństwa.

W celu egzekwowania posłuszeństwa od poddanych **seniorzy (możnowładcy) tworzyli drużyny zbrojnych wasali, którzy za służbę otrzymywali od pana (seniora) majątki ziemskie (lenno).**

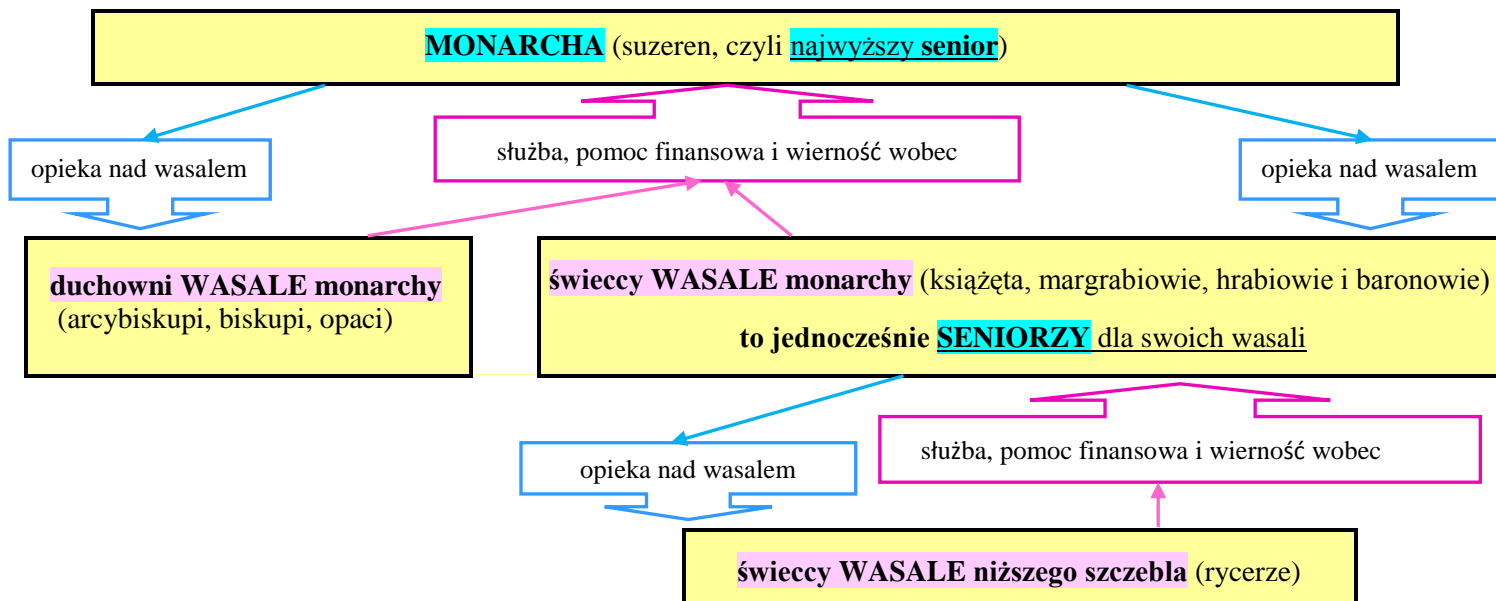
Wasal otrzymywał od seniora lenno podczas ceremonii nazywanej **holdem lennym**. Akt (ceremonia) przekazania lenna to **inwestytura**.

Feudalizmem nazywamy system społeczno–prawno–gospodarczy, w którym fundamentalną rolę odgrywały:

- ziemia (feudum);
- relacje pomiędzy jej posiadaczami (seniorami) i użytkownikami (wasalami), zwane drabiną feudalną (systemem lennym).

Na wierzchołku **drabiny feudalnej** stał władca, nazywany suzerenem (najwyższym seniorem). Feudałowie, którzy otrzymali od niego lenno, byli jego wasalami. Mogli mieć własnych wasali – wobec nich byli seniorami.

DRABINA FEUDALNA

Prawie we wszystkich państwach funkcjonowała zasada: **Wasal mojego wasala nie jest moim wasalem**, co oznaczało, że seniorowi zazwyczaj nie podlegał wasal jego wasala (w sytuacji, gdy dochodziło do konfliktu między monarchą a seniorem, wasal miał obowiązek bronić swojego seniora, od którego otrzymał lenno).

Poza hierarchią lenną pozostawało mieszczaństwo i chłopstwo.

Senior to osoba, która nadawała wasalowi ziemię (dożywotnio lub dziedzicznie) w zamian za wierność i służbę zbrojną.

Wasal (lennik) to osoba, która otrzymywała lenno od seniora w zamian za wierność i służbę zbrojną.

Lenno (feudum) to ziemia przekazywana wasalowi przez seniora podczas holdu lennego.

Hold lenny to uroczysta ceremonia, podczas której wasal przysięgał wierność i służbę zbrojną seniorowi, zaś senior brał lennika w opiekę.

Inwestytura to uroczyste nadanie lenna wasalowi przez seniora (symbolem przekazania ziemi było wręczenie świeckiemu wasalowi włóczni lub chorągwi, zaś duchownemu wasalowi – pierścienia lub pastorału).

POWSTANIE NOWYCH PAŃSTW

FRANCJA

Po śmierci ostatniego władcy z rodu Karolingów w 2. połowie X w. władzę przejął **Hugo Kapet**, zapoczątkowując **dynastię Kapetyngów**. Na przełomie X/XI w. Francja rozpadła się na liczne księstwa i hrabstwa. Pierwsi Kapetyngowie bezpośrednio władali tylko obszarem między Paryżem i Orleanem. Pozostałe obszary były podporządkowane książętom i hrabiom, którzy należeli do grona królewskich wasali. Kapetyngowie odbudowali jedność państwa dopiero w XIII w.

NIEMCY (I RZESZA NIEMIECKA)

Po rozpadzie monarchii karolińskiej w Niemczech powstało kilka księstw. Wraz z upływem lat proces rozdrobnienia się pogłębiał. Niemcy były luźną federacją (zrzeszeniem) księstw i małych państweczek, czyli Rzeszą.

Na początku X w. (po śmierci ostatniego króla z rodu Karolingów) przyjęto zasadę wyboru króla (elekcji) spośród członków rodziny królewskiej. Wyboru dokonywało wąskie grono najważniejszych osób świeckich i duchownych w państwie. Od tego momentu wschodnią część dawnego Państwa Franków nazywamy Niemcami.

W tym samym czasie władzę monarszą uzyskała **dynastia saska, zwana ottońską**. **Otton I** (Otto I) wzmocnił władzę królewską, ograniczając jednocześnie pozycję możnowładztwa. Miał duże zasługi militarne – podbił Słowian połabskich, narzucił zwierzchność lenną czeskim książętom oraz polskiemu księciu - Mieszkowi I, pokonał Węgrów, najeżdżających jego państwo.

W celu uzależnienia Słowian stworzył arcybiskupstwo w Magdeburgu, któremu miały podlegać biskupstwa na ziemiach słowiańskich (w tym na ziemiach polskich).

Otton I wyprawił się zbrojnie do Włoch. W Rzymie **w 962 r.** został **koronowany** przez papieża **na cesarza**. W taki oto sposób doszło do ponownego **odnowienia Cesarstwa Rzymskiego** (wcześniej dokonanego przez Karola Wielkiego). Ponieważ było ono ściśle związane z Niemcami, nadano mu nazwę **Święte Cesarstwo Rzymskie Narodu Niemieckiego**. W Cesarstwie Bizantyjskim dopiero pod koniec panowania Ottona I uznano jego koronację na cesarza.

Otton II, syn Ottona I, ożenił się z bizantyjską księżniczką, co umocniło pozycję Świętego Cesarstwa Rzymskiego.

Święte Cesarstwo Rzymskie Narodu Niemieckiego istniało od X do XIX w. Korona cesarska pozostawała w tym okresie w rękach władców niemieckich.

Wnuk Ottona I, **cesarz Otton III**, pod wpływem papieża (Sylwestra II) **pragnął stworzyć uniwersalne cesarstwo chrześcijańskie**, by zapewnić pokój między chrześcijanami. Zgodnie z uniwersalistyczną koncepcją cesarzowi (najwyższemu władcy na ziemi) miały podlegać: Niemcy, Włochy (Italia), Francja i Słowiańszczyzna (na czele tej ostatniej Otto III chciał postawić Bolesława Chrobrego – władcę Polski). Uniwersalne cesarstwo miało stanowić wspólnotę czterech równorzędnych państw.

Otton III nie urzeczywistnił swojej koncepcji, ponieważ zmarł w młodym wieku.

PAŃSTWA UTWORZONE PRZEZ WIKINGÓW

Wikingów nazywamy Normanami („Ludzie Północy”), ponieważ pochodzili z Danii, Norwegii i Szwecji (kraje skandynawskie). Od VIII do XII w. najeżdżali bogatsze kraje europejskie, czego powodem były złe warunki do rozwoju rolnictwa (chłodny klimat, nieurodzajne gleby) na terenach przez nich zamieszkałych. Uniemożliwiały one wyżywienie rosnącej populacji Normanów.

Na początku X w. jeden z normańskich wodzów otrzymał od króla Francji dziedziczne **księstwo** w północnej części kraju. Nazwano je **Normandią**. **Wilhelm Zdobywca** – normański książę – w **1066 r.** podbił Anglię i został jej królem.

Pod koniec XI w. normańscy wodzowie zdobyli Sycylię i południowe tereny Italii, gdzie założyli normańskie królestwo.

Wikingowie docierali nad Morze Czarne i do Cesarstwa Bizantyjskiego. W 2. połowie IX w. **Ruryk**, jeden z wodzów wikingów, zdobył władzę książęcą na **Rusi**, gdzie zapoczątkował panowanie dynastii Rurykowiczów. Stworzyła ona państwo ruskie ze stolicą w Kijowie (Ruś Kijowska).

Opracowali: Alicja Borchert i Marek Borchert